

צילה ונתן - בחייהם ובמותם

הקריאה ברומאן החדש מעידה על כך שכר יוסף סקר ולמד יפהיפה את אלתרמן הבהמייני, כשהוא חוקק בזיכרוננו פירטי מראה, לבוש ומ

יה שלו על חיי אלתרמן בריק בשלב המסוכן הזה, שהוא גם המרתק ביותר. צילה, מכל מקום, לא תסייע הרבה לאותו ביוגראף עתידי. איני מאמין שהיו בידי מיכ"ל תבנים רבים של אלתרמן (שהציג לי יום אחד שא"ל כתוב היום מיכתבים רומנטיים בנוסח המאה הקודמת?), ואפילו צילומים משותפים רבים, אני מרשה לעצמי לחשוב, אין בנמצא. צילה כיבדה ככך את רצונו של האיש שבצילו חיה והסתופפה מרבית חייה עד שלהי גיל עמידה. לאחר מותו סירבה לנדב מידע על הקשר שבניהם אפילו למנחם דורמן, שעליו יכולה היתה לסמוך כי לא יחרוג מגדר שום איסור שהמסורר עצמו היה מבי קש לאסור על ידידיו בהקשר זה של קורות חייו. כך, מכל מקום, סיפרה לי.

דור האספרסו

יחסי שלי איתה, שאינם עניין לרשימה זו, התרחקו בעיקר לאחר פטירתו של אלתרמן, בעשרות פגישות אקראיות בקפה קאפרי (בדרך-כלל, בהמי תנה שלי לרטוש, שאף הוא ישב אותם ימים בקאפרי). הגיעו הדברים לידי כך שאף ביקשתי שהיא, ודווקא היא, תצייר את עטיפת המהדורה השמינית (בעצם, הרפסה שמינית) של שירים שונים. קודם לכן כבר היינו נפגשים תכופות בענייני עבודה, כשעבדתי כמוזכר הוצאת דביר והיא המאירת המועדפת של שירי מרים ליד שטלים שיצאו באותה הוצאה.

רק פעם אחת ביקרתי בביתה בשדרות ח'ן. קודם לכן התגוררה עם אמה בדרום תל-אביב, בסביבות רחוב הרצל, וגם שם הייתי פוגש בה מפעם לפעם, שכן עברתי או כדובר המוסד לבי טיחות ולגות של משרד-העבודה ולאחר-מכן כעורך-לילה של סוכנות יוניטד פרס האמריקאית — שניהם שכנו בסמיכות-מקום ברחוב שנקרא אותם ימים — ואולי גם היום, אינני יודע — רחוב פורת-תל-אביב.

היתה זו התקופה (שכבר היתה להיסטוריה) של כיבושי האספרסו האיטלקי והקרוסאן (סהרון)

צילה בינדר: 3 נשים, רישום דיו

עשים שהיו. על אלתרמן, שמאחורי הקלעים, האיש הפרטי, החבר והמסורר, הוא יודע הרבה פחות. וראי הרבה פחות מאורלנד, ידידו הקרוב של אלתרמן וידיד בריוסף יודע דבר. אולי אם על צילה בינדר אין בריוסף יודע דבר. אולי אם נסייג קביעה זו בתוספת המילה, כמעט — נתן קרב יותר לאמת. וראי שאינו יודע דבר על חייהם האינטימיים של שניים אלה, יונה דג ונתן. שלו, ולפיכך ראה עצמו חופשי לנהוג בקשר שביניהם כטוב בעיניו.

התוצאה: מצד אחד, רומאן מפתח (זה שם ה'אנך) המבוסס על עובדות. ומצד שני, סיפור בדייוני טהור, וזכותו של כל אמן. הגם שכמיקרה זה, בשל היווג של העובדות והבידיוני, עלול מעשה ההכלאה להוליד שולל את הקורא התמים, ובעיקר את שאינו תמים.

על צילה בינדר אמר פעם שלונסקי, בלא ריש עות, שהיא הנערה-האשה, שנכנסה לכסית בת 18 ויצאה ממנה בת 48. האריה הזקן (בעיקר בזכות רעמתו) לא חטא הרבה לעובדות. אולי יבוא היום שבו יתחו עדי התקופה האחרונים את סגור ויכונם ויפרסמו, איש איש, את זיכרונותיהם, האמיתיים עם הברזים. ואולי יקדם סיפרו של בריוסף את התהליך, שהרי ימצא גם מי שירצו לתקן את הפיקציה שלו. בסופו של דבר תיכתב גם הביוגראפיה השלמה של נתן אלתרמן, כדרך שנכתבה זו של ת"ס אלוט — למרות רצונם ולמורת רוחם הארייה של שניים אלה, אילו היו עימנו עדיין. זו לא תוכל לדלג על "האשה שה ניה" בחייו של אלתרמן, שיעקר ה"רומאן" שלה איתו, מכל מקום ב-20 שנותיו האחרונות, הסתכם במפגשי בתיקה, יותר משידודי אלוט הצליחו לשמור בסדר את פרשת אישפונה כבתיחוללים לחולי רוח של אשתו הראשונה של המסורר (אישפון שנעשה, כנראה, בעידודו הפעיל של המסורר הסובל).

כבר אמרת, שאלתרמן עצמו היה מתנגד לחי שיפה כזאת בכל תוקף. ואין זה מיקרה שידירו והביוגראף שלו, מנחם דורמן, עצר את הביוגראפי

בודתו בעיתון הערב התל-אביבי שבו היה לו טור קבוע בכל יום שישי.

אידיאליסט וציניק

על רקע זה אין זה מפתיע שבריוסף אינו אוהב את "יונה דג" שלו גם בספר היוצא לאור 20 שנה לאחר מותו. על רקע זה מפתיע בהחלט, שהוא מסוגל לציירו בלא סילוף יתר של דמותו ולעיי תים אף תוך גילוי השתתפות בצעריו של איש כואב ומיוסר זה, מויגה חרפשמית של אידיאליסט יפהנפש וציניק רעיל.

דמותה של צילה-נתן בספר היא כבר עניין אחר לגמרי. כאן התיר לעצמו בריוסף "חרות פיוטית" מלאה, בדה מליבו עלילת אהבים וחי בוטי "מישגל רכיבה" שלם בין אותו יונה דג לבין תמר זו שלו ואף העניק לזוג להד"מי זה צאצא בלתי-חוקי, "ממור", ברמותו של הנער גידי הנהרג בספר בידי חיילים כריטיים, בעודו בן 17, כשהוא תולה כרוזים בלתי-חוקיים של לה"י על כותלי בתי תל-אביב.

קיימת כמובן סכנה שהקורא התמים המזהה בצוונציג-רצמד את בריוסף קשישא (יש מספיק קווי דמיון) וביונה דג את אלתרמן, יחשוב כי בריוסף מספר דברים כהווייתם גם בפרשת צילה בינדר.

ולא היא, כמובן. את אלתרמן היו לו, כלסופי רים ומשוררים-עמיתים אחרים, מספיק הודמנויות "לראות בפעולה" — בעיקר בכסית (תחילה ברי חוב כן-היה והאחר-כך במישכנו הנוכחי). נוכח חותם של מפקדי הפלמ"ח ומפקדי צה"ל הצעיר — יצחק שדה, "הזקן", יגאל אלון ומשה דיין — בקפה מאור שכפינת אלנבי ושדרות רוטשילד, העמידה את אלתרמן בן 38 (או בשולי תשור מת-הלב ואולי גם שימשה לו כגורם מרסן בבת-נהגותו. רק בכסית, שם כנראה פגשה אותו צילה, הבשילה אצל אלתרמן ההתנהגות המתוארת בה דג והיונה וכן בצרור שיריו הכמרתי-עוריים וני אמנים לחלוטין לאמת העוברות של "עקב אור" לנד, נתן היה אומר (הוצאת הקיבוץ המאוחד).

כאותו שכוע עצמו — ההכנות לתצוגת זיכרון, כגלריה נלא שברחוב גורדון בתל-אביב, לזיכרה של צילה בינדר — ציירת, מסוררת ומ איירת סיפריילדים. 1900 עבודות, החל בציור שמן מופשטים, שהשפעות אביגורו סטימצקי וצ'י מאירוביץ ניכרות בהם יפה, ועד לרישומים ואקוורלים על פיסות-נייר קטנות, מקצתם צויי רו בכסית. ובאותו שכוע עצמו מופיעה צילה בינדר על — הפעם תחת השם תמר — ברומאן המתואר על גבי עטיפתו כ-מאור אותנטי" ובמרכזו אה בתם של אחר, יונה דג (לשעבר פישמן) ואחת תמר, הצעירה ממנו בשנים לא-מעטות, כשברקע חייה-הבהמה התל-אביבית של סוף שנות ה-30, ותחילת שנות ה-40.

לא נעטק כאן באיכותו הספרותית של הרד מאן. יהושע בריוסף, המספר הוותיק, מחבר הט רילוגיה עיר קטומה מחיי צפת ומי שזכה לעת גבורות ב"comeback" מפתיע עם ספרים שתוארו על-ידי הביקורת כסיפורי זימה (אפיקורוס בעל כורחו, בשלוש דרכים) — כבר כתב בימי חלדו ספרים טובים מזה. למען האמת, הרבה יותר טר בים. ואשר לצד ה"אותנטיות", כלומר, לדימום של גיבורי הספר וקורותיהם למה שהתרחש במ ציאות, גם זו מצויה כאן רק בערבון מוגבל מאור. אין ספק, בריוסף הכיר את ההוי שאותו הוא מתאר כאן, כדרך שישב לעיתים קרובות באותה בתיקה המתואר כ-מושג לצים של הבהמה התל-אביבית. דמותו הכאריזמטית של מי שמכר נה כסיפור יונה דג ומזכר יותר בשמו נתן אל-תרמן, ריתקה אליה את עיניו של בריוסף כדרך שריתקה אליה את כל מכריו ושוחריו ומעריציו הרבים של האיש. אפילו את. שם המפתח של גיבורו גור בריוסף מתוך איכוור של המקור: כך ויונה זה אולי נתמשך לו מעיר היונה, סיפרו הוית" רני והכרטיני ביותר של אלתרמן, המציין גם את ראשית ירידתו. כל מי שזוכר את קריית ספר שלנו באותם ימים רחוקים יזכור גם כי בין השניים — בריוסף, המסתתר כאן מאחורי השם אריה צמד (ולשעבר אריה-לייבל וזיד מררכי צוונציג) לבין אלתרמן (ובעצם בין בריוסף לבין תבורת שלונסקי-אלתרמן כולה), לא שררה אהבה יתירה. רומה שליבו של האברך המאד-שערימי שהתפטר, שניה את שמו וירד אל עיר החול והחולין, תל-אביב, כדי לטעום מטעמיה ולכתוב ביכלעך, סיפרי חול וחולין תחת שמו החדש — נהה יותר אחרי שירת אורי צבי גריני בר, שיש בה גם יותר פאתוס וגם יותר "מקורות". טינה ממש, עד כדי ניתוק יחסים, התפתחה רק כאשר אלתרמן, ה"יונה" (כאן בהוראת נביא) של התקופה ודובר מוסרה ומצפונה, יצא בחרפות כנגד סיפור פורע-חוק ופורץ-גדר של בריוסף שבו תיאר את רבקה גובר (אם הכנים), כפי שכונתה און, מי ששכלה שני בנים במילחמת העצמאות, היתה בין הלוצות ההתיישבות בחבל לכיש ומעין רמות מופת של גיבורה יהודית

צילה בינדר: אקווארל

ישראלית), באחד מסיפוריו, כאשר רופת פיר סום, אכסיכובי-ציניסטית שאינה חפה מהירוורי זימה. בעיקבות ההתנפלות הקולנית על בריוסף, כעטוי של אותו סיפור, התנפלות שהגיעה לשיאה עם התערבותו של אלתרמן, פוטר בריוסף מעי

צילה בינדר: איצ'ה ממבוש, רישום

ובתיקה הקטנים שנתרכו או כפטריות (אירר פיות) אחרי הגשם (האירופי) ונתנו לדור את שמו, "דור האספרסו" (את המושג עצמו טבע ס. יזהר — ולשלילה). אותו אספרסו שעליו המשיל פעם אלתרמן — אז עדיין יריד קרוב — משל נאה באוזני יושבי שולחנו. מניין לנו שאספרסו וקרן אסאן קיימים היו כבר בימי המיקראס התשובה: שנאמר: "לחם צר ומים לחץ"...

באותו ביקור יחיד בביתה שבשדרות ח'ן, לא הרחק מקאפרי (הקפה, לא האי; אם איני טועה לא יצאה מעולם מגבולות הארץ), פתחה לפני צילה תיק עם אקוורלים, מרביתם איורים לספרים ורק מיעוטם בכתיבת "אמנות לשם אמנות". צילה התייחסה אליהם כמידה של ריחוק ואפילו של המעטה, אף-על-פי שגדמה היה לי שהיא נהנית ממחמאות. עכשיו אני שומע ש-1900 מצוירה נמצא לאחר מותה על מירפסת דירתה, חלקם נגבב מתקדם של הזנחה וריקבון.

מצינרת לא החשיבה את עצמה, אף כי היו לה טענות קשות ביותר, בעיקר בשנים האחרונות, כנגד המו"לים שפירסמו את איריה, ופעם גם ניסיתי להתערב למענה באחת ההוצאות שלר-בריה חטאה לה במיוחד. על כך שכתבה שירים לא ידעתי דבר-יחציי